

Zpráva z konference „Právní stát a mechanismy jeho ochrany v Evropě – česká perspektiva“

Dne 31. října 2014 se na Právnické fakultě Univerzity Karlovy konala vědecká konference v rámci Programu rozvoje vědních oblastí na UK (tzv. PRVOUK) a ve spolupráci se Sekcí pro evropské záležitosti Úřadu vlády ČR. Jedná se o dlouhodobou spolupráci Úřadu a fakulty, v jejímž rámci vzniká prostor pro odbornou diskusi o důležitých otázkách práva a politiky na evropské úrovni (jako např. na expertní konferenci k právním a povinnostem spojeným s občanstvím Evropské unie, která se na PF UK uskutečnila 22. října 2013).

Téma letošní konference nebylo vybráno náhodně – reflektuje priority nové Evropské komise a také iniciativu za posílení prvků právního státu v Evropské unii, která vzešla v loňském roce od členských států a byla přijata i na evropské úrovni formou sdělení Komise.¹ Obsahem tohoto návrhu konkrétně je doplnění mechanismu zakotveného v čl. 7 Smlouvy o Evropské unii tak, aby Evropská komise mohla formou doporučení reagovat na situaci ohrožení právního státu v členských zemích dříve, než by byly naplněny podmínky formulované v současném znění čl. 7.

Na slavnostní zahájení konference, které připadlo proděkanovi Právnické fakulty UK prof. *Janu Dvořákovi*, navázalo plenární zasedání, v jehož rámci se k obecným principům a východiskům právního státu a jeho ochrany vyjádřili zástupci všech tří mocí – za moc soudní promluvil JUDr. *Pavel Rychetský*, předseda Ústavního soudu, za parlament – ten evropský – doc. *Pavel Svoboda*, předseda právního výboru, a za exekutivu ministr pro lidská práva a legislativu Mgr. *Jiří Dientsbier* a náměstek ministryně spravedlnosti Mgr. *Petr Jäger*.

JUDr. *Pavel Rychetský* do svého úvodního vystoupení promítl aspekty dvacetileté zkušenosti Ústavního soudu ČR, který ve své rozhodovací činnosti artikuluje základní principy právního státu a hledá skutečný význam slov o právním státu, které obsahuje Ústava České republiky. Právní stát je „princip principů“ a v žádném případě není tvořen uzavřeným, taxativním výčtem prvků. Mezi jeho základní aspekty patří demokracie a vázanost státu právem. Právní stát by měl být demokratický, ovšem demokracie není automatickou zárukou právního státu, ale spíše předpokladem, je formou pro obsah. Důležitá je také stabilita právního řádu a právní jistota, která se odráží v předvídatelnosti důsledků zákonných rozhodnutí. Dále se JUDr. *Pavel Rychetský* mj. věnoval proměnám konceptu právního státu v dějinách a v různých právních kulturách a postihl otázky nastolené vývojem současné společnosti.

Europoslanec doc. *Pavel Svoboda* zahájil debatu o principech, na kterých je Evropská unie založena, a podotkl, že je třeba znovuobnovit důvěru občanů v myšlenku integrace. Uvedl hlavní komponenty právního státu (tj. demokracie, dělba moci, vázanost státu právem, dodržování lidských práv) a nastínil jejich složitý vzájemný vztah, umocněný značnými rozdíly v 28 členských státech. Uvedl nedostatky tzv. metody společného jmenovatele, které záleží především v nebezpečí snížení celkového standardu právní ochrany v případě přístupu států, jejichž standard právního státu je nižší než v původních členských zemích. Na závěr projevu se doc. *Pavel Svoboda* podělil s čerstvou zkušeností s lobbyisty z Evropského parlamentu a vyjádřil pochybnost, zda lepší regulace musí skutečně znamenat méně regulace.

Ministr pro lidská práva a legislativu Mgr. *Jiří Dientsbier* zdůraznil, že je prvořadým úkolem vlády uvádět v život lidská práva každého jednotlivce, a zamyslel se nad úrovní ochrany lidských práv v ČR, která, bohužel, není v některých aspektech na dobré úrovni ve srovnání s jinými zeměmi. Chybí nám např. systém bezplatné právní pomoci pro lidi v složitých sociálních

¹ Sdělení Komise „Nový rámec EU pro posílení právního státu“ ze dne 11. 3. 2014, COM (2014) 158 final, dokument Rady č. 7632/14.

situacích, zejména zdravotně postižené. Je třeba překlenout rozdíl mezi formální úpravou a skutečným stavem. Východiskem musí být široká akceptace faktu, že lidská práva jsou základní hodnotou ve státě a ve společnosti.

Náměstek ministryně spravedlnosti Mgr. *Petr Jäger* podotkl, že právo je korektivem demokracie a politiky, a protože se lidská práva stala mezinárodním měřítkem správnosti a korektnosti, mají i svůj politický rozměr. Vyzdvihl úlohu nezávislého soudnictví při dotváření obsahu právního státu zakotveného v Ústavě. Zmínil, že právě v Evropě funguje mnoho soudů s vysokým odborným standardem, na národní i mezinárodní úrovni.

Odpolední jednání konference bylo rozděleno do tří panelů, věnovaných veřejnoprávním, soukromoprávním a také procesním garancím ochrany právního státu, v jednotlivých právních odvětvích, od životního prostředí přes právo správní a finanční, až k duševnímu vlastnictví, rekonstrukci soukromého práva, spotřebitelským sporům a mezinárodnímu právu soukromému. Pozornost autorky tohoto zápisu si získal panel o garancích ústavněprávních, kde zaznělo 11 referátů.

Jednání otevřel emeritní soudce Ústavního soudu Slovenska prof. *Alexander Brösl*. Hovořil o shodných a rozdílných rysech v rozhodování obecných a ústavních soudů o lidských právech a o vývoji právního státu v průběhu času a proměnách jeho vztahu k morálce. Pojednal také o koexistenci sekulárního státu a náboženské svobody.

JUDr. *Ondřej Preuss*, člen katedry ústavního práva PF UK, se věnoval vymahatelnosti práva v ČR, která je podle něj v zásadě srovnatelná s evropskou úrovní, a podotkl, že jsou-li k dispozici dobrá procesní pravidla, která lidem umožní domoci se svých práv, je právní stát zachován. Ochráncem právního státu a tvůrcem doktríny lidských práv je především Ústavní soud.

Doc. *Jan Wintr* z katedry teorie práva a právních učeních PF UK pojednal o práci zákonodárce v legislativním procesu a vyzdvihl význam právní jistoty a transparentnosti hlasování, jak byl formulován v slavném „přílepkovém nálezu“ Ústavního soudu ČR.² Zmínil také fenomén morálky práva a hledání mezi autonomie parlamentu, vytýčených především požadavkem ochrany menšín.

Soudce Ústavního soudu ČR JUDr. *Jiří Zemánek* se zaměřil na rozdíly ve fungování soudů různých úrovní (národní a mezinárodní) a vyjádřil přesvědčení, že jsou vzájemně propojené, a že také obecné soudy by měly svým rozhodováním ovlivňovat Ústavní soud a kontrolovat dodržování lidských práv a Ústavy v běžných právních situacích. Rozhodováním o lidských právech, jehož podstatou je vyvažování veřejné moci a svobody jednotlivce.

JUDr. *Jan Kudrna* z katedry ústavního práva PF UK blíže popsal iniciativu „Nový rámec pro posílení právního státu“ a upozornil na některé její zajímavé aspekty. V současnosti nemá Evropská unie k dispozici žádný nástroj, jak donutit členské státy, aby opravdu dodržovaly její hodnoty. Úskalí tkví především v tom, že je na členských státech, aby rozhodly, co tvoří společně sdílené a chráněné hodnoty. Nedostatečné vykonávací mechanismy a absence jasně definovaných principů pak činí toto rozhodnutí ještě těžším.

Mgr. *Jan Grinc*, doktorand na katedře ústavního práva PF UK, se zabýval aplikací Listiny základních práv EU při tvorbě sekundárního práva. Evropský zákonodárce obvykle vychází z premisy, že podrobnější prováděcí úprava lidská práva posiluje, což ne vždy platí. Hodnota evropské integrace nezahrnuje automaticky lepší právní stát. Jako příklad byl uveden návrh, aby o registraci evropských politických stran rozhodoval Evropský parlament, tj. sbor zástupců politických stran, což by na národní úrovni bylo nepřijatelné.

JUDr. *Petr Mlsna*, náměstek ministra školství pro legislativu a strategii, mluvil o dopadech aplikace Listiny základních práv EU na ústavní právo členských států. Nastínil různé varianty

² Jedná se o nález Pl. ÚS 77/06.

reakce národních ústavních soudů na závazný výklad Listiny provedený Soudním dvorem EU. Jako příklady byly uvedeny rozdílné výklady pojmů v závislosti na aktuálním společenském vývoji.

Doc. *Richard Král* z katedry evropského práva PF UK otevřel otázku vnitrostátních důsledků zneplatnění směrnice pro rozpor s Listinou základních práv EU, tj. důsledků postihujících vnitrostátní transpoziční předpisy. Ty nejsou automaticky stíženy neplatností, nicméně pozbývají svůj transpoziční charakter.

Uplatňování Listiny základních práv EU se věnoval také příspěvek Mgr. *Petra Navrátila*, doktoranda na katedře evropského práva PF UK, a to konkrétně jejímu uplatňování členskými státy prizmatem recentní judikatury Soudního dvora EU, která postupně vymezuje, kdy se o toto uplatňování jedná. Je to složitá otázka už s ohledem na nejasnosti při pohledu na různé jazykové verze čl. 51 Listiny.

Doc. *Jana Reschová* z katedry ústavního práva PF UK mluvila o různých právních mechanismech ochrany před diskriminací, které mají subjekty k dispozici, a zamyslela se také nad důvody, které v poslední době vedou státy k tomu, aby přijímaly antidiskriminační legislativu.

Na závěr konference promluvil ředitel Odboru komunitárního práva Ministerstva zahraničních věcí ČR JUDr. *Emil Ruffer*, a to o řízení o porušení smlouvy před Soudním dvorem EU (tzv. *infringement*). Upozornil na širší sféru použitelnosti tohoto institutu, kterým Evropská komise a Soudní dvůr EU zajišťují dodržování závazků z evropského práva, a to i v otázce respektu k právnímu státu. Byl uveden konkrétní aktuální případ – ve věci nezávislé justice v Maďarsku.

Přínos konference nelze hodnotit jinak než velmi pozitivně, protože se týkala průřezového tématu, které bylo zkoumáno z pozic téměř všech právních odvětví. Bylo prezentováno široké spektrum různých názorů odborníků ze všech sfér právní teorie i praxe, a konference tak přispěla k obohacení probíhající akademické i politické diskuse nad aktuálním vývojem právního státu a lidských práv v evropském prostoru. Sluší se poděkovat fakultě i Úřadu vlády ČR za skvělou organizaci celé akce. Jejím výstupem bude anglicky psaná monografie obsahující příspěvky referentů, otevřená i pro ostatní účastníky konference. Lze očekávat a velmi uvítat další akce podobného zaměření, tedy pokračování v již založené tradici.

JUDr. Sandra Brožová

Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze